

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-10
150 REYKJAVÍK

Reykjavík, 31. mars 2014.

Efni: Umsögn Mannréttindaskrifstofu Íslands um tillögu til þingsályktunar um fullgildingu viðbótarbókunar við samninginn um tölvubrot þar sem verknaðir, sem lýsa kynþátta- og útlendingahatri og framdir eru með því að hagnýta tölvukerfi, eru gerðir refsínæmir. 143. löggjafarþing 2013 -2014, þingskjal nr. 325 – 228. mál.

Mannréttindaskrifstofu Íslands (MRSÍ) hefur borist framangreind þingsályktunartillaga til umsagnar. Með henni er mælt til að Alþingi heimili ríkisstjórninni að fullgilda fyrir Íslands hönd viðbótarbókun við samning Evrópuráðsins um tölvubrot.

MRSÍ styður tillöguna heilshugar og telur að með fullgildingu viðbótarbókunarinnar verði réttarvernd gegn hatursáróðri á netinu aukin. MRSÍ hefur ítrekað hvatt stjórnvöld til þess að fullgilda viðbótarbókina, nú síðast í skýrslu sinni um hatursorðræðu sem aðgengileg er á heimasíðu skrifstofunnar www.humanrights.is, hér á eftir verður vitnað í skýrsluna að hluta.

MRSÍ vill koma eftirfarandi athugasemdum á framfæri;

Hatursorðræða (e. *hate speech*) er flókið hugtak og ekki er til nein ein alþjóðlega viðurkennd skilgreining eða skilningur á því. Eigi að síður hefur þróunin orðið sú, með lögum, í dómaframkvæmd og í fræðiskrifum, að sá skaði og sú hætta, sem stafar af ákveðinni tjáningu, eru alþjóðlega viðurkennd. Þannig hafa bæði á alþjóðlegum sem og svæðisbundnum vettvangi verið gerðar allmargar tilraunir til þess að taka á vandamálinu sem og að skilgreina hugtakið sjálft. Að koma auga á hatursorðræðu getur stundum verið erfiðleikum bundið, þar sem hún getur verið „falin“ í setningu eða staðhæfingum sem við fyrstu sýn geta virst rökréttar og eðlilegar. Sé rýnt í alþjóðleg lagaákvæði og meginreglur í dómafordæmum og viðeigandi fræðirit um hatursorðræðu er ljóst að ákveðin grundvallaratriði verða að vera til staðar til að tjáning verði talin brotleg og flokkist sem hatursáróður. Það verður að standa ásetningur til þess að ýta undir hatur á ákveðnum hóp, hvatning/áskorun verður að vera til staðar ásamt því að ákveðið orsakasamband verður að vera en mismunandi er hvort afleiðingar þurfa að hafa komið fram eða hvort aðeins verði talið líklegt að tjáning hafi ákveðnar afleiðingar. Það eru því í raun ekki aðeins orðin sjálf sem afmarka það hvort um hatursorðræðu sé að ræða eða ekki.

Erfitt hefur reynst að sporna gegn hatursorðræðu þar sem gerendur fela sig oft á bak við frelsi sitt til nafnlausrar tjáningar og telja hana jafnframt fela í sér heimild til að niðurlægja aðra. Gerendur eru margs konar, fullorðnir og börn, opinberir starfsmenn, blaðamenn sem og meðlimir og forsprakkar ýmiss konar andfélagslegra hópa. Þá getur einn minnihlutahópur sem þola þarf hatursorðræðu viðhaft hana gegn öðrum minnihlutahópi sem hatursorðræða beinist einnig að. Internetið hefur orðið tiltölulega ódýr og áhrifaríkur vettvangur fordómafullra einstaklinga og hópa til

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

að dreifa hatursfullum hugmyndum til þúsunda og jafnvel milljóna viðtakenda. Birtingarmyndir hatursorðræðu á internetinu eru margs konar, s.s. hatursvefsíður, bloggsíður, athugasemdir í athugasemdakerfum fjölmiðla, spjallsíður, tölvupóstar, leikjasíður, samfélagsvefir, myndbönd, tónlist o.s.frv. Vinsælasta hatursefnið á internetinu hefur verið yfirburðir hvítra, ógnanir við litað fólk og gyðinga, ný-nasismi og afneitun á helförinni. Kannanir hafa sýnt að hatursíðum og síðum herskárna öfgahópa fjölgar sífellt ásamt því að samfélagsmiðlar líkt og Twitter eru nýttir til hins ýtrasta til dreifingar haturs. Öfgahópar sem viðhafa hatursorðræðu á netinu eru vel að sér í tæknimálum, vel skipulagðir og duglegir við nýliðun. Þeir skoða m.a. neyslumynstur fólks á netinu til að ná til þess, t.d. þeirra sem treysta ekki almennum fjölmiðlum. En það eru ekki aðeins öfgahópar sem viðhafa hatursorðræðu á netinu, heldur einnig einstaklingar, „venjulegt“ fólk. Það hefur reynst erfitt bæði á innlendum sem alþjóðlegum vettvangi að koma einhverjum böndum á hatursorðræðu á internetinu þar sem þeir aðilar sem nota internetið í þessum tilgangi leita allra leiða til að komast hjá lögum og reglum, t.d. vista þeir vefsíður í löndum sem hafa takmarkaða löggjöf um notkun internetsins og fela sig í skjóli nafnleysis.

Í almennum hegningarlögum nr. 19/1940 (hegningarlög eða hgl.) er að finna ýmis ákvæði sem vernda einstaklinga og hópa gegn vissu formi tjáningar. Má nefna 125. gr. sem bannar guðlast, ásamt 234. gr. sem leggur bann við því að meiða æru annars manns með orðum eða athöfnum. Skv. 180. gr. er refsivert að neita einstaklingi um vöru, þjónustu eða aðgengi að opinberum samkomustöðum til jafns við aðra á grundvelli þjóðernis, litarháttar, kynþáttar, trúarbragða eða kynhneigðar. Ákvæði 233. gr. a er það ákvæði íslenskra laga sem íslenska ríkið telur fullnægja þjóðréttarlegum skuldbindingum Íslands skv. Samningi Sameinuðu þjóðanna um afnám alls kynþáttamisréttis. Ákvæðið kom inn í hegningarlögin með lögum nr. 96/1973 í kjölfar fullgildingar og gildistöku SAK. Í athugasemdum með frumvarpinu segir að ljóst sé að í íslensk refsilög skorti almenn refsíákvæði um atlögur að hópi manna vegna kynþáttar, trúarbragða, þjóðernis o.fl. og svo varðandi útbreiðslu þess konar ummæla. Refsírétarnefndin taldi því réttmætt og nauðsynlegt að fullnægja skilyrðum samningsins með því að lögfesta slík ákvæði en nefndin taldi einnig mikilvægt að ríki, sem vill halda í heiðri og treysta almenn mannréttindi, hefði slík ákvæði í lögum. Samkvæmt ákvæðinu er verknaðurinn bundinn við háttsemi sem höfð væri uppi opinberlega og í ákvæðinu er ekki að finna fræðilega skilgreiningu á mismunun á grundvelli kynþáttar eða litarháttar.

Í athugasemdum með þingsályktunartillögunni er lagt til að gerðir verði fyrirvarar við ákvæði 1. mgr. 3. gr., 1. mgr. 5. gr. og 1. mgr. 6. gr. á grundvelli ómöguleika vegna grundvallarreglna hér á landi um tjáningarfrelsi og vegna þess að ekki er vilji til þess að breyta 233.gr. a hgl. enn frekar.

Varðandi 3. gr.; Við gerð viðbótarbókunarinnar var höfð hliðsjón af Mannréttindasáttmála Evrópu og þeirri vernd sem hann veitir tjáningarfrelsinu ásamt þeim takmörkunum sem heimilar eru á því vegna hagsmuna annarra, ásamt dómaframkvæmd mannréttindadómstóls Evrópu. Telja má að að sú vernd sé ekki minni en íslensk lög veita tjáningarfrelsinu hér á landi og því vandséð að nauðsynlegt sé að gera fyrirvara á þeim grundvelli. Í athugasemdum með viðbótarbókuninni (Explanatory report) segir að heimildirnar til fyrirvara eigi aðeins við í takmörkuðum kringumstæðum og ætti aðeins að setja fyrirvara ef til eru önnur úrræði til að taka á þeim brotum sem talin eru upp í 3. gr. eða þá að ríki setji þá kröfu að um verknaðurinn hvetji til haturs eða ofbeldis en ekki aðeins mismununar. Ennfremur bendir MRSÍ á að ekki þurfi að gera fyrirvara einungis af þeirri ástæðu að Danmörk, Noregur og Finnland gerðu það, en ekki eru færð frekari rök fyrir gerð fyrirvara í athugasemdum með ofangreindir tillögu.

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

Varðandi fyrirvara við 5. og 6. gr.; MRSÍ leggur til að farið verði sömu leið og Noregur og Litháen við orðalag fyrirvarans, þ.e.a.s. að áskilja sér rétt til þess að beita ekki ákvæðinu nema þegar um er að ræða að háð eða afneitun eða minnkun voðaverka sé framsett í þeim tilgangi að hvetja til haturs, mismununar eða ofbeldis gegn einstaklingi eða hópi.

Virðingarfyllt,
f.h. Mannréttindaskrifstofu Íslands

Margrét Steinarsdóttir, framkvæmdarstjóri